

ROZBUDZIĆ PAMIĘĆ CHRZTU.
CHRZEST W HISTORII, TEOLOGII I KATECHEZIE,
RED. R. CEGLAREK, M. BORDA, CZĘSTOCHOWA 2016.
KS. MICHAŁ BORDA

Sakrament chrztu świętego w gimnazjalnych podręcznikach katechetycznych diecezji sosnowieckiej

W adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* papież Franciszek zwrócił uwagę na inicjację mistagogiczną jako charakterystyczną cechę współczesnej katechezy, która rozwijała się w ostatnich dziesięcioleciach. Papież przypomniał, że inicjacja ta oznacza zasadniczo dwie sprawy. Po pierwsze konieczną stopniowość doświadczenia formacyjnego, w którym uczestniczy cała wspólnota. Po drugie dowartościowanie liturgicznych znaków inicjacji chrześcijańskiej (nr 166). W encyklice *Laudato si'* ojciec święty napisał wprost, że woda wylewana na ciało ochrzczonego dziecka jest znakiem nowego życia (nr 235). Każde spotkanie katechetyczne jest głoszeniem słowa, ale potrzebuje zawsze odpowiedniego środowiska i pociągającej motywacji, posługiwania się wymownymi symbolami, włączenia w szeroki proces wzrastania, jak również integracji wszystkich wymiarów osoby na wspólnej drodze słuchania i odpowiedzi.

Nowa *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, zatwierdzona podczas 351. zebrania ple-

KS. MICHAŁ BORDA – dr teologii (pedagogika religijna), wykładowca katechetyki, dydaktyki i pedagogiki w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie, Wyższym Sosnowieckim Seminarium Duchownym i Wyższym Częstochowskim Seminarium Duchownym w Częstochowie, dyrektor Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezjalnej w Sosnowcu, ekspert Ministerstwa Edukacji Narodowej ds. awansu zawodowego nauczycieli.

narnego Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie w dniu 8 marca 2010 r., wzięła również pod uwagę konieczność odnowy mistagogicznej, która przyjmuje różne formy zgodnie z rozeznaniem wszystkich wspólnot wychowawczych. Elementy katechezy mistagogicznej obecne są na wszystkich poziomach edukacyjnych. Na potrzeby niniejszego artykułu zawężono obszar opracowania do III etapu edukacyjnego – gimnazjum. *Podstawa programowa* wśród wymagań ogólnych nauczania religii w gimnazjum wymienia rozwój świadomości chrztu nie jako jednorazowego wydarzenia z przeszłości, ale jako procesu obejmującego całe życie¹. Przyjęcie sakramentu bierzmowania należy rozumieć jako dopełnienie chrztu oraz istotny etap inicjacji chrześcijańskiej, który ma doprowadzić do pogłębionego przeżywania Eucharystii, przede wszystkim przez udział we Mszy św. i adorację.

Katecheza gimnazjalna diecezji sosnowieckiej, realizując nową *Podstawę programową*, wpisuje się w apel papieża Franciszka o powrót do katechezy mistagogicznej, pomagając uczniom rozwijać świadomość chrztu jako procesu obejmującego całe życie.

1. Nowelizacja *Podstawy programowej* w diecezji sosnowieckiej

Konieczność dostosowania nauczania religii do zmian zachodzących w strukturze świeckich programów nauczania, a także potrzeba usunięcia niedoskonałości poprzedniej *Podstawy programowej katechezy*, doprowadziły do nowelizacji dokumentu z roku 2001. W nowej *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* posłużono się terminologią respektującą zarówno standardy szkolne, wskazania

¹ Zob. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 52.

Kościół powszechny dotyczące katechezy, jak też polską tradycję katechetyczną. Odnowione dokumenty szkolne używają pojęć sformułowanych w języku wymagań wynikających z przyjętych w polskim systemie oświaty tzw. *europijskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie*. W związku z tym wiadomości i umiejętności nabywane przez ucznia na każdym etapie edukacyjnym muszą zostać przedstawione jako efekty kształcenia. Nowa *Podstawa programowa katechezy* wprowadza zatem pojęcie celów katechetycznych równoznacznych z wymaganiami ogólnymi. Określają one ogólnie sformowane efekty kształcenia religijnego, które należy osiągnąć w ramach nauczania religii na danym etapie edukacyjnym².

Przyjętym celom katechetycznym odpowiadają treści, czyli wymagania szczegółowe. Tworzą one zbiór wiadomości oraz oczekiwanych umiejętności, które uczeń winien opanować na danym etapie edukacyjnym. Wszystko to ma służyć korelacji nauczania religii z edukacją szkolną, przy uwzględnieniu tych treści przedmiotów nauczania, które są istotne z punktu widzenia celów katechetycznych. W związku z tym nowa *Podstawa programowa katechezy* zawiera wyciąg z analogicznego dokumentu prawa szkolnego. Przyjmuje sformułowania zrozumiałe dla tych programistów oświatowych, którzy z pozycji innych przedmiotów szkolnych chcieliby zaproponować nauczaniu religii integrowanie treści. Jednocześnie należy pamiętać, że korelacja nauczania religii z całością edukacji szkolnej oznacza, jak zalecają dokumenty Kościoła, nie tylko realizowanie funkcji integrującej, ale niekiedy uzupełniającej, a nawet polemicznej³.

Po nowelizacji *Podstawy programowej katechezy* Komisja Wychowania Katolickiego⁴ wydała uchwałę w sprawie

² R. CEGLAREK, *Reforma programowa w nauczaniu religii*, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej”, 85 (2011), nr 4-6, s. 48-51.

³ Por. tamże, s. 49.

⁴ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski zajmu-

obowiązywania „Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”. Dokument z dnia 9 czerwca 2010 r. jasno precyzuje, że programy i podręczniki zgodne z „Podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce” z dnia 21 czerwca 2001 r. mogą znajdować się w użytku szkolnym do dnia 31 sierpnia 2016 r. (§ 2)⁵. Dlatego dekretem z dnia 24 września 2011 r. bp Grzegorz Kaszak powołał Diecezjalną Komisję ds. Wyboru Przewodników Metodycznych i Podręczników Ucznia. Jej zadaniem było merytoryczne sprawdzenie proponowanych na polskim rynku wydawniczym nowych przewodników metodycznych i podręczników ucznia w celu zaopiniowania najlepszych propozycji dla dzieci i młodzieży diecezji sosnowieckiej⁶.

Na posiedzeniu w dniu 29 lutego 2012 r. w Wydziale Katechetycznym Kurii Diecezjalnej w Sosnowcu Diecezjalna Komisja ds. Wyboru Przewodników Metodycznych i Podręczników Ucznia zarekomendowała nowe *Programy nauczania* i nowe podręczniki. Zgodnie z przepisem kan. 827 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz w nawiązaniu do Rozporządzenia

---

je się programami katechetycznymi, katechizmami, katechizacją w przedszkolach, szkołach publicznych i prywatnych, w tym katolickich. Do jej zadań należy również troska o wychowanie w rodzinie, w szkole, w organizacjach oraz kształcenie katechetów. Komisja zajmuje się problemami wychowania młodzieży, także akademickiej, opracowuje programy pracy, organizuje spotkania, pielgrzymki, rekolekcje, fora młodzieży, zjazdy krajowe i międzynarodowe.

⁵ Zob. KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Uchwała w sprawie obowiązywania „Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”*, w: <http://www.katecheza.episkopat.pl/index.php/menu/biuro-programowania-katechezy/biezace-informacje/14-uchwala-komisji-wychowania-katolickiego-konferencji-episkopatu-polski> (15.10.2015).

⁶ Zob. *Dekret powołujący Diecezjalną Komisję ds. Wyboru Przewodników Metodycznych i Podręczników Ucznia*, „Sosnowieckie Wiadomości Diecezjalne”, 20 (1–12), s. 127–128.

Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r. (Dz. U. Nr 67 poz. 753 § 4) bp G. Kaszak postanowił, że od dnia 1 września 2013 r. w diecezji sosnowieckiej, w klasach rozpoczynających nowy etap edukacyjny, należy rozpocząć katechizowanie według programów zgodnych z *Podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* zatwierdzoną przez Konferencję Episkopatu Polski w dniu 8 marca 2010 r. w Warszawie. Dekret w tej sprawie został podpisany przez biskupa diecezjalnego 1 marca 2013 r. (L.dz. 189/2013)⁷.

Wobec powyższego, w szkołach znajdujących się na terenie diecezji sosnowieckiej, wolno korzystać wyłącznie z podręczników i przewodników metodycznych Wydawnictwa Jedność z Kielc i Wydawnictwa Święty Wojciech z Poznania, wymienionych w załączniku do wspomnianego dekretu.

2. Chrzest w nowej Podstawie programowej katechezy

Tematyka chrztu świętego znajduje swoje miejsce w nowej *Podstawie programowej katechezy* i oczywiście w przyjętych w diecezji sosnowieckiej *Programach nauczania* i podręcznikach Wydawnictwa Jedność i św. Wojciecha. Odnajdujemy ją również na III etapie edukacyjnym, czyli w gimnazjum. Znowelizowana *Podstawa programowa katechezy* jasno precyzuje cele katechetyczne, czyli wymagania ogólne na tym poziomie edukacyjnym. Pierwszym celem jest analiza i interpretacja biblijna. Drugim wymaganiem jest chronologia, analiza i interpretacja historiozawczna. Kolejne wymaganie ogólne to przygotowanie do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Wreszcie nowa *Podstawa programowa katechezy* wyznacza zadania

⁷ Zob. Dekret w sprawie podręczników katechetycznych obowiązujących w Diecezji Sosnowieckiej, „Sosnowieckie Wiadomości Diecezjalne”, 22 (1–12), s. 63–65.

kształtowania sumienia, postaw moralnych, samooceny oraz tworzenia wypowiedzi na tematy religijne.

Uczeń nabywa więc podstawową wiedzę z zakresu analizy tekstu biblijnego i umiejętność religijnej interpretacji biblijnych perykop. Posługuje się też podstawowymi określeniami historii zbawienia; dostrzega związki teraźniejszości z przeszłością; tworzy krótkie wypowiedzi o postaciach i wydarzeniach historycznych; odpowiada na pytania postawione do tekstu źródłowego, planu, mapy, ilustracji; stawia pytania dotyczące przyczyn i skutków analizowanych wydarzeń z historii zbawienia i współczesności. Ponadto uczeń rozwija świadomość chrztu rozumianego jako istotny etap inicjacji chrześcijańskiej, co w konsekwencji ma doprowadzić do pogłębionego przeżywania udziału we Mszy św. i adoracji. Uczeń gimnazjum wypracowuje względnie stałe zachowania, reakcje poznawcze, emocjonalnie umotywowane wartościami najwyższymi, odnosząc je zwłaszcza do miłości Boga, Kościoła, Ojczyzny i rodziny. Katechizowany osiąga pewną integrację życia psychicznego, fizycznego, uczuciowego, intelektualnego i religijnego oraz nabywa umiejętność oceny swego postępowania moralnego, konfrontując je z nauką Bożą. Gimnazjalista na lekcjach religii rozwija umiejętność wypowiadania się w mowie i piśmie na tematy poruszane na zajęciach, związane z poznawanymi tekstami biblijnymi i innymi tekstami o charakterze religijnym oraz własnymi zainteresowaniami. Dbą o poprawność stylistyczną własnych wypowiedzi, a ich formę kształtuje odpowiednio do celu wypowiedzi.

Do zadań katechezy również na tym etapie edukacyjnym należy: rozwijanie poznania wiary, wychowanie liturgiczne, formacja moralna, wychowanie do modlitwy, wychowanie do życia wspólnotowego i wprowadzenie do misji. W związku z tym zadania nauczyciela religii są następujące: pogłębienie podstawowych prawd wiary chrześcijańskiej; ukazanie wiary jako nadającej sens życiu człowieka; wprowadzenie w podsta-

wowe pojęcia nauki o Biblii, o języku i historii zbawienia; przedstawienie osoby i odkupieńczego charakteru dzieła Jezusa Chrystusa; pogłębienie rozumienia natury Ducha Świętego; pogłębienie dodatkowej wiedzy o liturgii; wychowanie do przeżywania okresów roku liturgicznego; przedstawienie sakramentów jako znaków zbawczego działania Boga w Kościele; przygotowanie bliższe do sakramentu bierzmowania; pogłębienie rozumienia podstawowych pojęć etycznych i zasad moralnych; ukazanie sensu powołania do świętości; pogłębienie przeżywania modlitwy jako wznoszenia duszy do Boga; przedstawienie Kościoła jako wspólnoty Ludu Bożego i Ciała Mistycznego Chrystusa; przedstawienie historii Kościoła jako pielgrzymki wspólnoty ludzi wierzących w Chrystusa; ukazanie roli Kościoła w życiu narodu polskiego; ukazanie podstaw myśli ekologicznej; ukazanie rzeczywistości misji *ad gentes*; przygotowanie do podjęcia misji świadczenia o prawdach wiary i wartościach chrześcijańskich we własnym środowisku; ukazywanie nowości chrześcijaństwa i przestrzeganie przed działalnością sekt⁸.

Przyjęty podczas posiedzenia Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w Białymstoku w dniu 9 czerwca 2010 r. nowy *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach* precyzyjnie przesuwa problematykę chrztu świętego do klasy drugiej gimnazjum, pod znamienym tytułem „Aby nie ustać w drodze”. Program nauczania religii skupia się w tym miejscu na wyjaśnieniu chrześcijańskiego pojęcia wolności i uczenia się korzystania z niej. Zjednoczenie z Bogiem, które przywrócił Jezus Chrystus przez swoje paschalne dzieło, jest podstawą wolności. Natomiast źródłem utrwalenia tej wolności jest życie sakramentalne, które prowadzi do uczestnictwa w życiu z Bogiem i we wspólnocie. W rozdziale drugim „Jezus Chrystus prowadzi do pełni ży-

⁸ Zob. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy...*, dz. cyt., s. 53–58.

cia” nowy *Program nauczania religii* precyzuje stosowne cele katechetyczne: ukazanie znaczenia Paschy Jezusa Chrystusa w życiu chrześcijanina oraz przedstawienie sakramentów jako znaków działania Boga w życiu Kościoła i chrześcijanina⁹.

Zaproponowanym celom katechetycznym odpowiadają określone treści i wymagania. Jest wśród nich chrzest jako pascha chrześcijanina i sakrament wolności dzieci Bożych. Spośród wymagań, na potrzeby niniejszego opracowania, należy wyróżnić uczniowską umiejętność charakteryzowania celów poszczególnych sakramentów, w tym chrztu świętego, oraz interpretację wybranych tekstów liturgicznych odnoszących się do poszczególnych sakramentów¹⁰.

Omawiana tematyka ma realizować przede wszystkim funkcję ewangelizacyjną, prowadząc do obudzenia i pogłębienia wiary osobowej. Należy katechizowanym zwracać uwagę na konsekwencje moralne wynikające z przyjęcia sakramentu chrztu świętego, jak również z osobowego podjęcia decyzji o życiu zgodnym z Bożymi zasadami. Poszczególne czyny stanowią bowiem osobistą odpowiedź ucznia na pełne miłości zaproszenie Boga, prowadzące do kształtowania cywilizacji miłości we współczesnym świecie. Sam katecheta, będąc równocześnie autentycznym świadkiem wiary, powinien przede wszystkim pełnić rolę inspiratora refleksji, ukierunkowującego poszukiwania i odkrywanie prawdy.

3. Katechetyczne podręczniki gimnazjalne Wydawnictwa św. Wojciecha na temat chrztu świętego

Należy przypomnieć, że do Soboru Watykańskiego II liturgia oraz sakramenty nie znajdowały właściwego miejsca

⁹ Zob. KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków 2010, s. 120.

¹⁰ Por. tamże, s. 120–121.

w katechezie, ponieważ za mało uwagi zwracano na ich zbawcze znaczenie. Radykalna zmiana w tej dziedzinie nastąpiła dopiero w dobie soboru. Chrzest święty, będąc pierwszym i podstawowym sakramentem, jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego. Wprowadza ochrzczonego we wspólnotę, którą jest Kościół; w duszy człowieka wyciska niezatarty znak przynależności do Chrystusa; gładzi grzechy i czyni dzieckiem Boga. Podręcznik dla drugiej klasy gimnazjum wydany przez Wydawnictwo św. Wojciecha podejmuje te zagadnienia w sposób bezpośredni w temacie: „Pascha chrześcijanina – sakrament chrztu świętego”. W sposób pośredni problematykę chrztu świętego podejmują dwa tematy z podręcznika dla pierwszej klasy gimnazjum: „Mojżesz – On przyniesie prawo narodom” i „Chrzest naszej Ojczyzny”.

Autorzy poradnika metodycznego proponują, by zapis tematu: „Pascha chrześcijanina – sakrament chrztu świętego” w dzienniku brzmiał: „Sakrament chrztu świętego fundamentem chrześcijańskiego życia”¹¹. Celem lekcji jest ukazanie sakramentu chrztu świętego jako działania Pana Boga w życiu każdego chrześcijanina. W związku z tym, wśród celów szczegółowych znalazło się: wyjaśnienie pojęcia „sakrament” oraz „pascha”, zrozumienie rangi sakramentu chrztu świętego, interpretacja wybranych tekstów liturgicznych odnoszących się do tego sakramentu, znajomość formuły udzielania sakramentu, umiejętność wskazania osoby, która może go udzielić, zrozumienie obrzędów uzupełniających ten sakrament, interpretacja znaków występujących podczas liturgii tego sakramentu, zrozumienie potrzeby wyznania wiary w czasie chrztu świętego i wreszcie refleksja nad swoją wiarą.

W celu realizacji wskazanych treści, czyli wymagań szczegółowych, autorzy podręcznika przywołują w pierwszej kolej-

¹¹ Zob. *Aby nie ustać w drodze. Poradnik metodyczny druga klasa gimnazjum*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2012, s. 42.

ności odpowiednie fragmenty z Pisma Świętego, stanowiące fundament nauczania Kościoła. Na kartach Ewangelii czytamy: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28,19). Księga Dziejów Apostolskich przywołuje chrzcielną zachętę św. Piotra: „Nawróćcie się i niech każdy z was przyjmie chrzest w imię Jezusa Chrystusa na odpuszczenie grzechów waszych, a otrzymacie w darze Ducha Świętego” (Dz 2,38). Natomiast św. Paweł podkreśla, że „Jeżeli zaś jesteśmy dziećmi, to i dziedzicami: dziedzicami Boga, a współdziedzicami Chrystusa; skoro wspólnie z Nim cierpimy, to po to, by wspólnie mieć udział w chwale” (Rz 8,17). W jednym z Listów do Koryntian Apostoł Narodów wyjaśnia, że „Jeżeli więc ktoś pozostaje w Chrystusie, jest nowym stworzeniem. To, co dawne, minęło, a oto wszystko stało się nowe” (2 Kor 5,17)¹².

Gimnazjalny podręcznik do klasy drugiej wyjaśnia również sam obrzęd sakramentu chrztu świętego, który polega na trzykrotnym polaniu głowy chrzczonego wodą i wypowiedzeniu słów: „(imię), ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego”. Zwykle tego sakramentu udziela kapłan, czasem biskup lub diakon. W razie konieczności, np. w niebezpieczeństwie śmierci, może udzielić go każdy, kto ma właściwą intencję. Podręcznik precyzyjnie wyjaśnia również obrzędy uzupełniające sakrament chrztu świętego: znak krzyża na początku celebracji, namaszczenie krzyżmem świętym, nałożenie białej szaty i zapalenie świecy od paschału¹³. W czasie chrztu świętego każdy człowiek otrzymuje imię, to znaczy, że Bóg go zna, akceptuje i przyjmuje nowo ochrzczonego na zawsze. Należy zatem zwrócić uwagę na konieczność katechezy prowadzącej do zrozumienia znaków i sakramentalnych rytów. Jeśli kate-

¹² Zob. *Aby nie ustać w drodze. Podręcznik do nauki religii dla drugiej klasy gimnazjum*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2015, s. 28.

¹³ Por. tamże, s. 28.

cheza mistagogiczna ma być skuteczna, musi przede wszystkim zadbać o to, by znaki liturgiczne stały się zrozumiałe dla uczestników obrzędów liturgicznych¹⁴.

W kontekście rozwijania świadomości chrztu, rozumianego nie jako jednorazowe wydarzenie, ale jako proces obejmujący całe życie, autorzy poznańskiego podręcznika przypominają pytania, jakie kapłan stawia przed udzieleniem sakramentu chrztu świętego: Czy wierzycie w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi? Czy wierzycie w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedyne, a naszego Pana, narodzonego z Maryi Dziewicy, umęczonego i pogrzebanego, który powstał z martwych i zasiada po prawicy Ojca? Czy wierzycie w Ducha Świętego, święty Kościół powszechny, obcowanie Świętych, odpuszczenie grzechów, zmartwychwstanie ciała i życie wieczne? Następnie zachęcają do refleksji nad swoją wiarą, akcentując, że jeżeli chrzczone jest małe dziecko, to w jego imieniu na powyższe pytania odpowiadają rodzice i chrzestni. Uczeń gimnazjum, mając kilkanaście lat, może już samodzielnie odpowiedzieć Bogu na te pytania. Kluczowe wydają się również stawiane uczniom pytania o to, jakie łaski otrzymali na chrzcie świętym oraz co robią, by otrzymaną w tym sakramencie wiarę rozwijać¹⁵.

Tematyka chrztu świętego pojawia się również w sposób pośredni w dwóch tematach znajdujących się w podręczniku dla pierwszej klasy gimnazjum Wydawnictwa św. Wojciecha. W pierwszym z nich: „Mesjasz – On przyniesie narodom prawo” – uczeń powinien wiedzieć, w jaki sposób objawił się Mesjasz; umieć wymienić cechy Mesjasza, które objawiły się

¹⁴ Por. A. HAJDUK, *Wychowanie liturgiczne w katechezie*, w: *Katechetyka materialna*, red. J. Stala, Tarnów 2002, s. 123; B. TWARDZICKI, *U źródeł katechezy. Podstawowe zagadnienia z katechetyki fundamentalnej i materialnej*, Przemyśl 2011, s. 423.

¹⁵ Por. *Aby nie ustać w drodze. Podręcznik...*, dz. cyt., s. 29.

w Chrystusie; potrafić wyjaśnić, na czym polega zbawcze dzieło Jezusa¹⁶. Realizacja wskazanych zadań nie jest możliwa bez ukazania chrztu Jezusa w Jordanie i znalezienia odpowiedzi na pytanie: dlaczego Jezus przyjął chrzest? Jezus – Syn Boży przychodzi w tłumie grzesznych ludzi. Przychodzi pełnić wolę Boga. Chrystus „uniżył samego siebie, stając się posłusznym aż do śmierci i to śmierci krzyżowej” (Flp 2, 8). Podczas swego publicznego życia, przy różnych okazjach zaznaczał, że nie chce być Mesjaszem politycznym. Podkreślał, że przyszedł po to, aby dać nam wolność dzieci Bożych. Wyzwolił nas od grzechu i śmierci wiecznej. Wykorzystanie w podręczniku fragmentu z Ewangelii o chrzcie Jezusa w Jordanie (Mt 3,13–17)¹⁷ pozwala podjąć dyskusję na temat: jakie jest zbawcze dzieło Mesjasza oraz czego dziś ludzie oczekują od Jezusa.

Drugi temat z podręcznika klasy pierwszej gimnazjum tegoż Wydawnictwa, który pośrednio dotyka zagadnienia chrztu świętego, to: „Chrzest naszej Ojczyzny”. Autorzy podręcznika zachęcają do zastanowienia się nad tym, jakie znaczenie ma dzisiaj dla nas i całej Europy chrzest przyjęty przez Mieszka I¹⁸. Historycznie chrzest Polski był wydarzeniem mającym wpływ na kształt Europy. Wyłoniło się bowiem państwo, z którym należało się liczyć. Mieszko I dołączył do chrześcijańskich władców Europy i traktowany był na równi z nimi. Polska zyskała ochronę papieża, co wykluczyło możliwość atakowania jej granic pod pretekstem chrystianizacji. Państwo polskie na stałe weszło w krąg kultury zachodnioeuropejskiej. Warto zwrócić uwagę na fakt, że proponowane zagadnienia zostaną omówione również na lekcji historii. Ważne jest, by uczniowie zauważyli korelację pomiędzy historią a religią.

¹⁶ Por. *Spotkanie ze Słowem. Poradnik metodyczny pierwsza klasa gimnazjum*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2011, s. 95.

¹⁷ Zob. *Spotkanie ze Słowem. Podręcznik do nauki religii dla pierwszej klasy gimnazjum*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2012, s. 66.

¹⁸ Zob. tamże, s. 113.

4. Katechetyczne podręczniki gimnazjalne Wydawnictwa Jedność na temat chrztu świętego

Program nauczania religii dla gimnazjum: Kim jestem jako człowiek, kim chcę być jako chrześcijanin, wydany przez Wydawnictwo Jedność z Kielc, zagadnienia związane z sakramentem chrztu świętego rozkłada na klasę I i III gimnazjum. W klasie I gimnazjum zaproponowano temat: „Dlaczego chrzest Polski nie był stratą lecz zyskiem?”. W klasie III natomiast realizowany jest temat: „Pierwszy z sakramentów”. Program ten (nr AZ-3-01/13), autorstwa ks. Krzysztofa Mielnickiego, Elżbiety Kondrak i Bogusława Noska, został zatwierdzony przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w dniu 9 kwietnia 2013 r. do realizacji na terenie całej Polski, z zachowaniem praw biskupów diecezjalnych¹⁹.

Zagadnienia związane z historią Kościoła do średniowiecza stanowią fundament dla wyjaśnienia krzywdzących stereotypów antychrześcijańskich i antykatolickich, znacznie osłabiających lub wręcz blokujących ewangelizację. Dlatego uczniowie powinni umieć uzasadnić znaczenie chrztu dla historii Polski. Autorzy przewodnika metodycznego proponując temat: „Dlaczego chrzest Polski nie był stratą, lecz zyskiem?” zakładają realizację następujących celów katechetycznych, czyli wymagań ogólnych: przypomnienie i pogłębienie wiadomości na temat chrztu Polski, misji św. Wojciecha oraz zjazdu gnieźnieńskiego, zrozumienie wpływu tych wydarzeń na rozwój państwa polskiego oraz ich znaczenia dla Kościoła w Polsce, kształtowanie postawy dobrego chrześcijanina i obywatela. Towarzyszą im konkretne treści nauczania, czyli wy-

¹⁹ Zob. *Kim jestem jako człowiek, kim chcę być jako chrześcijanin. Program nauczania religii dla gimnazjum*, Kielce 2013, s. 15, 28.

magania szczegółowe, m.in. uczeń podaje datę chrztu Mieszka I, wyjaśnia znaczenie chrztu Polski dla dalszych jej dziejów, uzasadnia znaczenie obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski dla budowania zjednoczonej Europy, prezentuje postawę patriotyzmu i szacunku dla historii ojczystej²⁰.

Przyjęcie chrześcijaństwa przez Polskę sprawiło, że znalazła ona swoje miejsce w Europie. Wartości, które przysły na ziemię polskie razem z wiarą w Chrystusa, kształtowały nasz naród, tradycje i spojrzenie na całą rzeczywistość. Autorzy podręcznika do religii zachęcają uczniów do refleksji nad tym, jakie owoce chrztu Polski przyjęliśmy i kontynuujemy jako naród, jakie zwyczaje w domu są owocem chrztu Polski, co w życiu gimnazjalisty jest konsekwencją chrztu z 966 r. Twórcom kieleckiego podręcznika zależy na tym, by uczniowie zapamiętali przyczyny przyjęcia chrztu: dążenie do umocnienia pozycji państwa polskiego na arenie międzynarodowej, uniknięcie dalszego izolowania pogańskiej Polski, możliwość prowadzenia misji chrystianizacyjnych, ugruntowanie pozycji księcia jako pomażanca Bożego, umocnienie jedności kraju i walka z tendencjami decentralistycznymi, usprawnienie administracji państwowej, która została wzmocniona przez wykształconych duchownych²¹.

Realizując wskazane zagadnienia katecheta powinien sugerować nowe spojrzenie na chrześcijaństwo w Polsce, rolę Kościoła w życiu narodu polskiego oraz znaczenie chrztu dla historii Polski.

W życiu uczestnika katechezy niezwykle ważny jest okres gimnazjalny (wiek 13–16 lat). Wtedy kształtują się jego chrześcijańskie postawy. Uświadamia sobie także, kim jest „nowy człowiek”, kim może się stać na skutek przyjętego chrztu świętego. Katecheza staje się wtedy doskonałą okazją, by ukazać uczniom

²⁰ Zob. K. MIELNICKI, E. KONDRAK, E. PARSZEWSKA, *Przewodnik metodyczny. Błogosławieni, którzy szukają Jezusa. Klasa I gimnazjum*, Kielce 2013, s. 257.

²¹ Zob. K. MIELNICKI, E. KONDRAK, E. PARSZEWSKA, *Błogosławieni, którzy szukają Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy I gimnazjum*, Kielce 2013, s. 123.

różnice między człowiekiem, który nie kieruje się w życiu wiarą i jej zasadami, a człowiekiem, który jest świadomy mocy płynącej z wiary w Boga i z życia w komunii z Chrystusem.

Rozwijanie przez ucznia świadomości chrztu, nie jako jednorazowego wydarzenia z przeszłości, ale procesu obejmującego całe życie, jest zadaniem lekcji religii zaproponowanej w podręczniku do religii dla klasy III gimnazjum Wydawnictwa Jedność, pod znamionym tytułem: „Pierwszy z sakramentów”. Obok wspomnianego wymagania ogólnego autorzy przewodnika metodycznego zaplanowali realizację następujących wymagań szczegółowych: uczeń wypowiada z pamięci formułę udzielania chrztu; wymienia obrzędy wyjaśniające chrzest; podaje datę swojego chrztu; wyjaśnia, na czym polega nowe życie otrzymane na chrzcie; wyjaśnia symbolikę obrzędów chrztu; interpretuje teksty liturgiczne odnoszące się do chrztu; potrafi zademonstrować sposób udzielenia chrztu w nagłym wypadku; prezentuje postawę wdzięczności Bogu, rodzicom i chrzestnym za chrzest; stara się podtrzymywać swą więź z Chrystusem²².

Realizacja tematu możliwa jest dzięki wykorzystaniu odpowiednio dobranych źródeł katechetycznego przepowiadania, przywołanych w podręczniku do religii. Autorzy wykorzystują najpierw fragment z *Katechizmu Kościoła Katolickiego*: „Skutek chrztu lub łaski chrzcielnej jest bardzo bogatą rzeczywistością. Obejmuje ona: odpuszczenie grzechu pierwotnego i wszystkich grzechów osobistych, narodzenie do nowego życia, przez które człowiek staje się przybranym synem Ojca, członkiem Chrystusa, świętynią Ducha Świętego. Przez fakt przyjęcia tego sakramentu ochrzczony jest włączony w Kościół, Ciało Chrystusa, i staje się uczestnikiem kapłaństwa Chrystusa” (nr 1279). Następnie posługują się biblijną historią Nikodema (por. J 3,1–8), by uzasadnić, że narodzenie człowie-

²² Zob. K. MIELNICKI, E. KONDRAK, E. PARSZEWSKA, *Przewodnik metodyczny. Błogosławieni, którzy naśladowają Jezusa. Klasa III gimnazjum*, Kielce 2015, s. 130.

ka przez chrzest, czyli z wody i Ducha, sprawia, że staje się dzieckiem Boga²³.

Katecheta, by zrealizować cele katechetyczne i treści nauczania, zachęca uczniów do podjęcia refleksji nad następującymi zagadnieniami: na czym polega narodzenie z wody i Ducha, o co ksiądz pytał rodziców i chrzestnych w czasie liturgii twojego chrztu, do czego się zobowiązali rodzice i chrzestni podczas twojego chrztu, w jaki sposób pomagają ci rozwijać wiarę. Odpowiedzią na postawione pytania są określone zadania do wykonania przez uczniów. Najpierw proszeni są o zapisanie w zeszycie daty i miejsca swojego chrztu świętego, imion rodziców i rodziców chrzestnych. Następnie katecheta zwraca się z prośbą do katechizowanych, by napisali list do księdza, który udzielił im sakramentu chrztu świętego i podziękowali w nim za jego posługę (list w kopercie można przekazać do parafii chrztu świętego). Wreszcie uczniowie powinni podziękować Bogu w modlitwie za dar chrztu świętego oraz za ludzi, dzięki którym go otrzymali²⁴. Pierwszy z sakramentów jest bowiem włączeniem do braterskiej społeczności, w której Kościół powszechny urzeczywistnia się i uobecnia. Pomiedzy przyjmującym chrzest a wspólnotą parafialną powstaje nowa więź międzyludzka, rodzi się prawdziwa wspólnota i jedność w Bogu przez Chrystusa mocą Ducha Świętego²⁵.

5. Zakończenie

Chrześcijanin powinien znać genezę swej wiary i historię wspólnoty, do której został włączony przez chrzest święty. Na gimnazjalnym etapie religijnego rozwoju młodzieży szcze-

²³ Por. K. MIELNICKI, E. KONDRAK, E. PARSZEWSKA, *Błogosławieni, którzy naśladowają Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy III gimnazjum*, Kielce 2015, s. 58.

²⁴ Zob. tamże, s. 60.

²⁵ Por. J. CHARYTAŃSKI, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 95.

gólnie ważna jest realizacja funkcji ewangelizacyjnej, prowadzącej do obudzenia i pogłębienia wiary osobowej. Przejście od wiary autorytarnej do osobowego podejmowania decyzji stanowiących personalną odpowiedź ucznia na pełną miłości propozycję Bożą jest w stanie pomóc w odkryciu tożsamości chrześcijańskiej²⁶. Istotną zasadą oddziaływania winno być jak najpełniejsze stosowanie metod aktywizujących. Aktywizację należy rozumieć jako zespół świadomych oddziaływań nauczycieli, wspomaganych odpowiednimi właściwościami psychofizycznymi uczniów oraz sprzyjającymi warunkami obiektywnymi, które pozwalają wyzwolić lub zintensyfikować aktywność uczniów²⁷.

Refleksja nad tematami dotyczącymi sakramentu chrztu świętego, realizowanymi w podręcznikach i przewodnikach metodycznych na poziomie gimnazjalnym w diecezji sosno-

²⁶ Zob. M. KORGUL, *Katecheza szkolna i parafialna. Rok trzeci 2015/2016 – nowe życie w Chrystusie*, w: *Nowe życie w Chrystusie. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017*, Poznań 2015, s. 54.

²⁷ Por. M. ŚNIEŻYŃSKI, *Nauczanie aktywizujące*, Kraków 1984, s. 8; tenże, *Realizacja zajęć z katechezy w podającym toku nauczania (wyniki z badań)*, w: *Katecheta w szkole (poradnik pedagogiczny)*, red. M. Śnieżyński, Kraków 1995, s. 197; tenże, *Zarys dydaktyki dialogu*, Kraków 1997, s. 45–54; tenże, *Dydaktyczne zasady kształcenia katechetycznego*, „Katecheta”, 5 (2015), s. 7–8; W. KOSKA, *Katechetyka*, Poznań 1987, s. 100–101; Z. BARCIŃSKI, *Aktywizacja w katechezie*, w: *Wokół katechezy posoborowej. Księga pamiątkowa dedykowana Ks. Biskupowi Gerardowi Kuszowi, wykładowcy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, z okazji 65. rocznicy urodzin*, red. R. Chałupniak, J. Kochel, J. Kostorz, W. Spyra, Opole 2004, s. 21–23; R. CHAŁUPNIAK, *Wybrane metody aktywizujące w katechezie*, w: *Aktywizacja w katechezie – szansa czy zagrożenie?*, red. R. Chałupniak, J. Kochel, J. Kostorz, W. Spyra, Opole 2002, s. 287–301; B. TWARZICKI, *Katechetyka formalna w służbie wiary*, Przemyśl 2001, s. 147–148; T. KOCÓR, *Cele i zadania wizytacji katechetycznych*, w: *Katecheza dziś*, red. J. Zimny, Sandomierz 2002, s. 168; R. CEGLAREK, *Typologia: dobór metod biblijnych w katechezie*, „Polonia Sacra”, 14 (2010), nr 27, s. 47–58.

---

wiekszej, skłania do apelu o większe stymulowanie wszystkich czynności składających się na proces nauczania – uczenia się. Konieczne jest integrowanie tych czynności i kierowanie nimi. Miarą bowiem aktywizujących oddziaływań katechety jest osiągnięcie wszechstronnej aktywności uczniów, czyli gotowości do podjęcia działań i samego działania. Dobrze realizowana zasada aktywności wyzwala uczniowską samodzielność, zapewnia większą trwałość wiedzy, pozwala podtrzymać uwagę dowolną ucznia. Katecheza w tym wymiarze może być prowadzeniem do dojrzałości w wierze, do spotkania z Chrystusem, głębiej z Nim zażyłości, może być ewangelizacją, na pewno zawsze będzie służbą człowiekowi.

W roku szkolnym 2015/2016 przypadają główne obchody 1050. rocznicy chrztu Polski. Dlatego ze zrozumiałych względów tematyka roku duszpasterskiego przeżywanego pod hasłem: „Nowe życie w Chrystusie” koncentruje się wokół chrztu i nowego życia, jakie ten sakrament rozpoczyna. Katecheci diecezji sosnowieckiej, realizując nową *Podstawę programową*, wykorzystują propozycje podręcznikowe Wydawnictwa św. Wojciecha i Wydawnictwa Jedność, wpisują się w realizację *Programu duszpasterskiego*, uwzględniając cele, założenia i treści tego programu.